קנין הלכה

4

מראי מקומות

מס׳ 4

חודש שבט תשפ״ג

או״ח הלכות שבת

סימן שא סעיפים כג - נא, סימן שב סעיפים א - יב

Dirshu
דרשו ד׳ ועוזו
קרן עולמית לחיזוק ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

לתשומת לבכם: במראי מק;ומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד׳ ללא קבלת אישור בכתב מ״דרשו״

קנין הלכה

המשך סימן שא

סעיף כג

גמרא דף נח. אמר מר ולא בזוג עד כל שהוא ארוג לא גזרו. תוס' ד"ה הב"ע.

בגמ' מבואר שמן הדין אין הזוג נחשב משאוי וכל הנידון הוא אם יש גזירה דילמא נפיל ואתי לאיתויי ד"א. ועיין בתוס' [ד"ה הב"ע] שהוסיפו דאף בארוג שבכסותו פעמים גזרו אטו אינו ארוג.

בטעם הא דהזוג אינו משאוי מבואר ברמ"א שאין זה רק משום דהזוג משמש נוי לבגד ולכן הוא טפל לו, אלא משום דדרכו להיות מחובר לבגד.

ועפי"ז כתב הביה"ל [ד"ה שדרכו] שמותר לצאת עם כיסים התפורים לבגד וכן בכובע המחובר למעיל, אף שאין הכיסים משמשים לעצם הלבישה, ואינו משתמש עכשיו עם הכובע לכסות את ראשו. [ועיין ביאורים ומוספים 63].

כתב הרמ"א שמותר לצאת עם מטפחת שמקנחין בה האף אם מחובר לכסות, והמשנה ברורה [ס"ק פד] הביא בזה שתי דיעות בטעם ההיתר.

א. הגר"א כתב שמכיון שהדרך הוא לחבר המטפחות לבגד לכן בטל הוא לגבי הבגד ומותר לצאת בו. [ובשעה"צ ס"ק קג מובא שהיו רגילים לעשות כן רק לצורך שבת ולא היו הולכים כך בימות החול, ואפ"ה ס"ל להגר"א דזה נטפל לבגד].

ב. המגן אברהם כתב שזה נחשב דבר שאינו חשוב ולכן בטלה היא לבגד ומותר, והשעה"צ [הנ"ל] תמה למה המטפחת נקראת דבר שאינו חשוב.[1]

סעיף כח

דף סה. מהמשנה עד כולהו מעלין לה.

הדין המובא בסעיף זה תלוי במטרה של קשירת המטבע.

א. אם קושר לרפואה לכל הדיעות שרי. ועיין במשנה ברורה [סק קטז] שדוקא אם קשר מבעוד יום באיזה סמרטוט שאינו חשוב, דהוא בטל כלפי המכה, לאפוקי אם קשר אז בדבר חשוב שאסור.[2]

ביאורים והערות

1. הרמ"א גם מביא שמותר לצאת בעיגולים ירוקים שגזרה המלכות שכל יהודי ישא אחד מהן בכסותו, והמשנ"ב [ס"ק כג] כתב שטעם ההיתר הוא משום דחשיב כמו מלבוש כיון שדרך לצאת בו כל ימי השבוע.

מקור הדין הוא באור זרוע [סימן סד ס"ק כ"ג], ומשם משמע שהיסוד הזה שמה שרגילים לצאת בו כל ימי השבוע נחשב כתכשיט, אינו דוקא בדבר שמחובר לבגד ומטעם שנטפל לבגד, מכיון שהאור זרוע למד דין זה מחותם של עבד דאף שתלוי בצווארו אינו בגדר משאוי, ועיין לעיל [סעיף יט] בענין כבל אסיר.

אמנם במגן אברהם [ס"ק לג] מבואר שטעם ההיתר הוא משום דטפלים לבגד [ועיין שם באור זרוע שהביא טעם זה בשם הר"ש מקוצי]. והדין השני שמובא ברמ"א במטפחת התפורה לבגד. יסוד ההיתר הוא משום חיבורה וכמו שהבאנו מהגר"א, ויתכן דמהאי טעמא לא בעינן שיהא דרכו לצאת כל ימי השבוע.

2. ועיין שעה"צ [ס"ק קל] שלדעת הגר"א כל שהדבר החשוב עצמו מועיל למכה ומגין עליה הרי הוא מותר, ורק כשהוא קשור על גבי רטיה אז בעינן שלא יהא דבר חשוב.

ב. אם אינו קושר לרפואה אלא לשמירה כדי שהמכה שברגלו לא תינגף נחלקו בזה הפוסקים.

א. לדעת הטור אסור לצאת בו, דאין די בזה לעשות את המטבע בטילה לגופו.[3]

ב. לדעת האליהו רבה בשם כמה פוסקים גם הצלת המכה מנגף מועילה להתיר, וכן כתב הגר"א [לעיל סעיף כב] בדעת הרמב"ם, ומשמע שמצדד כן להלכה.

סעיפים כט-לא, לד

גמרא דף קמז. מאמר רב יצחק בר יוסף עד המשנה. תוס' ד"ה מהו.

יציאה בטלית או סודר

יסוד הדברים להתיר לצאת עם טלית או סודר הוא אם הולך עם זה בדרך לבישה, אבל אם הולך שלא בדרך לבישה כגון שהיא מקופלת על כתפיו, הרי זה משאוי גמור ואסור מן התורה.

יש מקרים שרבנן אסרו מטעם שנראה כעין משאוי, והוא באופן שעיקר הטלית מכסה את גופו, אך אם הוא מקבץ את הקצוות שלא למטרת נוי אלא לשמור עליהם מלכלוך וכיוצ"ב.

להלכה: המשנה ברורה [ס"ק קיב] הביא שנחלקו אם מותר לצאת עם טלית המכסה חלק מגופו אך לא רוב גופו דיש מתירים ויש אוסרים. [ועיין לעיל סימן יג סק"ו ששם רק הביא את דעת היש מחמירים].

וכן כתב [ס"ק קיז] על דברי השו"ע במלבושים דידן שמותר להגביה את שוליו כדי שלא יתלכלכו, דכיון שהבגד עשוי כמלבוש גמור וידיו נתונת בשרווליו זה נחשב דרך לבישה גם כשמרים את שולי הבגד, אבל בתנאי שרק מגביה קצת ולא שמגביהו עד שאוחזו מתחת זרועו, דבאופן זה אינו דרך לבישה.

ובגד שאין בו שרוולים להכנים בו את הידיים אסור להגביהו, אלא אם כן מגביהו מעט שלא יתלכלך דזה שרי.

בסעיף לד מובא שאע"ג דבטלית אסור במקופל אבל בסודר שרי, וביאר המשנה ברורה [ס"ק קכז] שכך דרך לבישת הסודר בחול לקפלו על כתפיו, ועיין בביאור הלכה [ד"ה ואם אין].<א>

ביאורים והערות

ליקוט תשובות האחרונים

<א> יציאה בחליפה המונחת על כתפיו

בספר דינים והנהגות מהחזון איש [פרק יד ס"ט] מובא שהחזו"א בעצמו נהג לצאת עם חליפתו מונחת על כתיפו, ובספר חוט שני [ח"ד עמ' קלג] כתב שהחזו"א דן בזה והיה לו נטייה לכאן ולכאן, והוסיף דמסתבר דתלוי במנהג המקום שאם אין דרך כלל לילך כן אין זה דרך מלבוש. וע"ע בביאורים ומוספים 88.

3. ועיין חידושי רע"א [על המג"א ס"ק מא] שכתב דלפי הכלל שנתבאר לעיל [סעיף יג] דהצלת הגוף מצער מותר, הכי נמי מותר בדין זה של מטבע, והניח את שיטת הטור והמג"א בצ"ע.

קנין הלכה

סעיפים לב-לג

גמרא דף קמז. וחנוני היוצא במעות עד שדרכו של חנוני לצאת כך.

ישנם שני נידונים בסעיפים אלו:
א. דיני הוצאה כאורחיה וכלאחר יד.
ב. דיני מוקצה.

א. <u>דיני הוצאה</u>

בגמ' מבואר דהיוצא לרשות הרבים עם מעות הצרורים לו בסדינו חייב, דדרך הוצאה בכך. ואם המעות תפורים בבגדו כתבו הפוסקים דהוי שינוי, ואין בו איסור תורה רק איסור דרבנן.

וכתב הבית יוסף דהא דלא אמרינן דכיון שתפורים לבגד, בטלים הם לבגד הוא משום דהמטבעות חשובים ואינם בטלים.

והביא הרמ"א [סעיף לג] בשם יש מתירים את הדין של האגור שבמקום שיש לחוש שמא יבוא לידי הפסד, כגון ע"י ליסטים וכיוצ"ב שאדם בהול על זה, מותר להוציא את המעות בשינוי באופן שהוא איסור דרבנן.

טעם ההיתר הוא מחמת הדין המבואר בריש פרק מי שהחשיך [דף קנג:], דבמצב שאדם בהול על ממונו התירו איסורים דרבנן, מחשש דאי לא שרית ליה אתי לאתויי בעצמו ד אמות ברשות הרבים ויעבור בזה איסור דאורייתא,[4] [דינים אלו נתבארו בסימן רסו ס"א-ס"ז ובסימן שלד ס"ב], והכי נמי חששו שאם לא יתירו הוצאה כלאחר יד יבוא לחפור גומא על מנת להטמין המעות ויעבור בזה על איסור תורה.

ב <u>דיני מוקצה</u>

הט"ז [ס"ק כב] והמגן אברהם [ס"ק מה] נחלקו בדין מעות שעשו בהן נקב באופן שראוי לתלותן על צואר בתו בתורת תכשיט, אך לא מתכוין לתלותן עליה.

הט"ז כתב שזה גופא שראויין לתלות מוציאן מידי מוקצה, אבל המגן אברהם חולק שאין די בזה כדי להוציא מידי איסור מוקצה.[5]

ביאורים והערות

4. <u>תוספת עיון</u>:
עיין במשנה [דף קנג.] גבי מי שהחשיך בדרך נותן כיסוי לנכרי מטעם שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, ואי לא שרית ליה אתי לאתויי ד אמות ברשות הרבים, ובגמ' [ע"ב] אמר רב אדא בר אהבה היתה חבילתו מונחת על כתיפו וכו' דזריק ליה כלאחר יד. מבואר בגמ' זו דמחמת חשש שאדם בהול על ממונו התירו גם מלאכה כלאחר יד ולא רק אמירה לנכרי.

5. <u>תוספת עיון</u>:
גם בביאור דברי הרמ"א בענין לצאת במעות צרורים בסדינו [סעיף לב] תהיה אותה מחלוקת בין הט"ז והמג"א, שלדעת הט"ז ישנם בדברי הרמ"א שני ענינים חלוקים:
א] תחילת דברי הרמ"א איירי במעות שאינן מנוקבות והן מוקצה, וההיתר הוא משום שמטלטלן אגב הסדין [טלטול מן הצד המבואר לקמן בסימן שט]. ולפי זה מש"כ הרמ"א דבבית מותר לטלטל אם צריך לו, הכוונה שצריך את הסדין.
ועיין בגר"א שתמה על הט"ז דאם אכן המעות צרורין אפילו אם הסדין כולו הוי בסיס לדבר האסור אין לטלטלו, ולכן הגר"א העמיד שגם תחילת דברי הרמ"א איירי במעות מנוקבים שאינן מוקצה ולכן שרי לטלטל הסדין.
ב] סוף דברי הרמ"א איירי במעות מנוקבים שאינן מוקצה כלל, וזה בודאי מותר אף כאשר מטלטלן שלא אגב הסדין.
לדעת המג"א שגם מעות מנוקבין אכתי לא יצאו מתורת מוקצה, אין ברמ"א אלא דין אחד, שאכן המעות מנוקבים ובקל אפשר לייחדם לתלותן בצוואר בתו אף שעדיין לא ייחדן, מ"מ הקלו במקום חשש הפסד לטלטלן, והלשון "אם צריך לו" קאי על המעות שיש בהן חשש הפסד, ולכן הקלו כאן קולא מיוחדת במקום פסידא. [ואין זה מצב של בהילות שבזה התיר הרמ"א לקמן (סל"ג) מחמת הדין של מי שהחשיך, אלא הוי קולא מיוחדת במעות מנוקבות].

קנין הלכה

סעיף לו

גמרא דף נט: א"ל רבינא לרב אשי קמרא עילוי הימיינא מאי א"ל תרי המייני קאמרת. תוס' ד"ה תרי. משנה דף קכ. ולובש כל מה שיכול ללבוש.

שני מלבושים זה על זה

מותר לצאת כשהוא לבוש בבגדים זהים זה על גב זה משום שדרך לבישה בכך, וכתבו תוס' [דף נט: ד"ה תרי] שדרך בני אדם ללבוש אותם מפני הקור ולכן שרי אף בשעה שאינו זקוק להם מפני הקור, ואינו נהנה בלבישה זו כלל.

והבית יוסף הביא את דעת הרוקח והכל בו שמותר ללבוש מלבוש שאינו צריך לו כגון אם רוצה להעבירו לחבירו [דלא כמו השבלי לקט בשם היראים שאסר]. ועפי"ז פסק המחבר דמותר לצאת בשני סרבלים ובשני חלוקים אף שאינו זקוק להם מפני הצינה אלא מוליכם לחבירו.

ונראה דנקט שמה שכתבו תוספות ששני מלבושים מותרים מפני הצינה אין הכוונה דדוקא מפני הצינה מותר, אלא שהואיל ופעמים לובשם מפני הצינה לכן חשוב דרך מלבוש ואינו משאוי, ולכן שרי אף כשמוציא לצורך חבירו.

ועיין בשעה"צ [ס"ק קסד] שמציין לגמרא עירובין [דף צה:] שאומרת שמה שהתירו בדליקה ללבוש כל מה שיכול ללבוש, ולא התירו כן במוצא תפילין ללבוש כמה זוגות יחד, הוא משום דבמלבושים כך דרך המלבוש בחול ולכן שרו רבנן.

שתי חגורות זו על זו

תוספות [שם] נקטו דאסור לצאת בשתי חגורות זו ע"ג זו משום שאין שום תועלת בחגורה הנוספת.

המשנה ברורה [ס"ק לג] הביא את הפרי מגדים בשם ספר התרומה שהאיסור בזה הוא מדרבנן משום דמיחזי כמשאוי, אבל מן התורה אינו אסור דסו"ס כל חגורה בפני עצמה נתונה עליו בדרך מלבוש גמור. והשעה"צ [ס"ק סה] הביא שמדברי הר"ן [על הרי"ף במשנה של כל כתבי דף קכ.] משמע לכאורה שהוא מדאורייתא.

הבית יוסף נקט שמכיון שהרי"ף והרמב"ם השמיטו את דברי הגמ' [דף נט.] דתרי הימייני זה ע"ג זה אסור לכן יש להתיר זאת, וכן פסק השו"ע. אבל הדרכי משה חולק, שמכיון שרש"י ותוס' אוסרין אין מקום להתיר מפני השמטת הרי"ף והרמב"ן, וכן פסק הרמ"א.

בגד מפסיק בין החגורות

כתבו תוס' [שם] דמה שהתיר ר' יוסי' במשנה [דף קכ.] חגור ואיזור הוא משום שיש בגד מפסיק ביניהם, והיינו שכל חגורה חוגרת בגד אחר וזה נחשב דרך לבישה בכך.

יציאה עם מטפחת

המשנה ברורה [ס"ק קלג] הביא כמה אופנים שמותר לצאת עם מטפחת, שהרי אסור לחוגרה ע"ג החגור מכיון שאפי' שתי חגורות גמורות זו ע"ג זו אסור. והחיי אדם כתב שאפילו להמתירים שתי חגורות הכא אסור, דכיון שאין הדרך לחגור בזה בחול, מינכר לכל שמערים להוציא.

א. הט"ז [ס"ק יד] כתב שאם יחבר את המטפחת בהמשך להחגור באופן שיהא זה חגור ארוך ויכרוך הכל סביב גופו, בכה"ג מותר, ואם מחבר בשבת יקפיד שלא לקשור בקשר שאינו של קיימא.

ב. המשנה ברורה בעצמו כתב שאם יהא הפסק מלבוש בין החגורה לבין המטפחת גם יהא מותר.

ג. ובשם החיי אדם כתב שאם יכרוך המטפחת על צווארו בדרך מלבוש, מותר.<ב>

סעיף לז

יציאה בכפפות

מעיקר הדין כפפות הן מלבוש גמור ולא משאוי, אמנם יש מהפוסקים שאסרו לצאת בכפפות, וטעמם משום שמצוי הוא שאדם מסיר את הכפפות מידיו, ולכן גזרו שמא יסירם מידיו.

לחלכה: המחבר כתב שראוי לחוש לדעת האוסרים, והמשנ"ב [ס"ק קמא] כתב שהמנהג להקל, והביא בשם הב"ח דאפשר שהטעם הוא משום שלפי הרבה פוסקים אין לנו בזמננו רשות הרבים דאורייתא, אבל סיים המשנ"ב דאף שאין למחות ביד המקילים מ"מ ראוי לכל בעל נפש להחמיר.

בשו"ע כתב עצה להתיר לכל הדעות, והוא לקשור את הכפפות מערב שבת לשרוולי הבגד בקשר של קיימא. אמנם אופן זה צריך ביאור דמה יועיל אם יקשור, סו"ס אם יסיר את הכפפות מידיו יעבור על מלאכת הוצאה כאשר הכפפות תלויות במעיל, ושוב יאסר ללכת לבוש בכפפות אף אם הן קשורות, שמא יסירן מידיו.
הביאור הלכה [ד"ה שיתפרם] כתב שני מהלכים באחרונים בביאור עצה זו.
א] האליהו רבה כתב שמכיון שקושר את הכפפות היטב לשרוול המעיל, הרי זה נראה כחלק ממנו וכאילו הוי השרוול ארוך, ולכן אינו כמשאוי.
הנהר שלום והתוספת שבת כתבו שאם ילך עם המעיל כשהכפפות קשורות ותלויות בו הרי שזה הוצאה כלאחר יד לגבי הכפפות, ולא גזרינן שמא יסירן מידיו משום דהוי גזירה לגזירה.
הנפקא מינא בין ב הביאורים הוא אם מותר לילך במעיל כשאינו לבוש בכפפות והן תלויות בו, דלפי המהלך הראשון הרי זה מותר כיון שהכפפות נחשבות כחלק של המעיל, ולפי המהלך השני יש בזה איסור.

ביאורים והערות

ליקוט תשובות האחרונים

<ב> יציאה במטפחת כרוכה על שרוולו

בארחות רבינו [ח"א דיני שבת אות קמד] מובא שהחזון איש הורה שמותר לצאת עם מטפחת, על ידי שקושרה סביב קצה שרוול החולצה, דהיינו באופן שלא ישתמש בכפתור החולצה למטרת סגירת השרוול, אלא ישאיר את השרוול פתוח והמטפחת הקשורה לו תשמש לו במקום כפתור. [ולכאורה זה כעין קרס לאגוד שפתי בגדו, ויש כאן חידוש דאף שאין זו דרך מקובלת של אגידת שפתי הבגד, מ"מ כיון שבפועל משתמש בזה לאגוד את השרוול ה"ז מותר].
ועיין בספר דינים והנהגות לחזו"א [פי"ד ס"ו] שמביא שהחזו"א אמר שאין להתיר לעשות כן בשעון, דהיינו ללבוש את השעון על השרוול הפתוח בשביל להתיר לצאת בו, שמפני חשיבותו אינו בטל.
בערוך השלחן [סמ"ח] כתב שההיתר לצאת במטפחת באופן זה של כריכה ע"ג השרוול הוא על צד הדחק. וע"ע בשש"כ פי"ח הערה קלח.

סעיף לח

גמרא דף קלט. א"ר אבין עד הני חשיבי ובטלי. רש"י ד"ה חשיבי. תום' ד"ה ציצית. רמב"ם פי"ט ה"כ.

הראשונים נחלקו בטעם הא דאמרו שהציצית חשיבי ולא בטילי

א. רש"י מביא הטעם משום שהתכלת דמיה יקרים, ולפי זה בזמן הזה דאין לנו תכלת אין כאן משאוי.

ב. רבינו חננאל והרמב"ם ס"ל שכיון שדעתו להשלים על הציציות הקיימות נמצא שהוא מתייחם אליהן ומחשיבן, ואין זה מצב של ביטול שהרי יש לו נפק"מ אם יהיו או לא יהיו.

השו"ע העתיק את דעת הר"ח והרמב"ם. ועיין משנ"ב [ס"ק קז] שהביא בשם החיי אדם שלפי דיעה זו אם יש לאדם לולאה שרוכסין אותה על כפתור או זוג קרסים וכיו"ב, וניתק צד אחד באופן שצד השני לא ראוי לשימוש, אבל דעתו לתקן ולהשלים אסור לצאת בלולאה ובקרם הנשארים, שהרי דעתו עליהם.

וכן הדין במתלה [רצועה דקה שתפורה משני צדדיה במעיל ע"מ לתלותו] שניתק מצד אחד, דאם דעתו לתקנו אסור לצאת בו שהרי דעתו להשלים, אבל אם אין דעתו לתקנו ואינו מקפיד עליו להסירו הרי זה בטל לבגד. [6]

ועיין ביאורים ומוספים הערה 101.

סעיף לט

יסוד הדין הנלמד מסעיף זה הוא שדבר שאינו חשוב בטל לבגד ואינו נחשב משאוי.

ולכן תויות הקבועות בבגד כגון תוית של מפעל או הוראות כביסה, וכן תוית "נבדק משעטנז" וכיו"ב שאין להן חשיבות, ואין אדם שם אל לבו אם הן נמצאות או אינן נמצאות, מותר לצאת בהן. <ג>

ביאורים והערות

6. <u>תוספת עיון:</u>

מובא בשו"ע [סימן י' ס"ז] שבגד שכנפותיו פתוחות מלמטה וסתומות מלמעלה, אם חציו סתום וחציו פתוח מטילין אותו לחומרא וחייב בציצית ואין יוצאין בו בשבת, וביאר המשנ"ב [ס"ק כז] דשמא פטור והציצית הוי כמשאוי. ותמה רעק"א [סימן יג ס"א] שמכיון שאין דעתו להוסיף ציציות, אם כן מיקרי שאין דעתו להשלים ויבטלו הציציות לגבי הטלית.

ותירץ דמיירי באופן שדעתו לפתוח את כנפות הבגד באופן שיתחייב בודאי, ואז יתיר את הציציות ויחזור ויתלה אותן למצוה [מחשש תעשה ולא מן העשוי], וא"כ מיקרי דעתו להשלים שהרי לא ישאיר את הציציות במצב זה.

ועיין משנה ברורה [סימן יג סק"ב] שהביא בשם הפרי מגדים שטלית קטן שאין בה שיעור אסור לצאת בה בשבת משום שהציציות נחשבות למשאוי. ובשו"ת משיב דבר [להנצי"ב ח"א סימן ב] תמה ע"ז דהרי אין דעתו להשלים על הציציות האלו ואין הם בטלין לגבי הבגד. ועיין עוד בחזון איש [או"ח סימן ג ס"ק כח] שגם כתב שאין הציציות האלו נחשבות משאוי, וטעמו משום שאינו עומד להסירן וניחא ליה בהן דנראה על ידן כלובש בגד ציצית, ואם כן נחשבים כבגד עצמו וכלשון הרמב"ם [פי"ט ה"כ] שאין הציצית הגמורה משאוי אלא הרי הוא מנוי הבגד ומתכסיסיו, ומאותו טעם הוסיף עוד הרמב"ם [שם] שמותר לצאת עם טלית מצוייצת בין ביום בין בלילה.

ליקוט תשובות האחרונים

<ג> <u>תוית</u> של מכבסה שנמצאת במקום גלוי ודרכו להסירה ושכח לעשות כן מבעוד יום, דן בזה בשו"ת מנחת יצחק [ח"ג סימן לו] שאולי יש לחוש שאינה בטילה לבגד והוי משאוי, ונטה להתיר, אך כיון שהיו גדולים שאסרו זאת לא רצה להורות בזה היתר.

קנין הלכה

סעיפים מ-מא

גמרא דף קלח: ואמר רב ששת וכו' האי סיאנא עד הא דלא מיהדק. רש"י ד"ה אלא. רמב"ם פכ"ד הל"א.

הראשונים נחלקו בביאור מסקנת הגמרא:

א] רש"י מבאר שהגמ' נקטה דאין איסור אהל בלבישת כובע, וטעם האיסור הוא משום שמא יגביהנו הרוח מראשו ויבא להוליכו ד אמות. ואם הכובע מהודק בראשו מותר ללובשו, שבזה אין חשש שהרוח יגביהנו.

ב] הרמב"ם [וכן הר"ח] מפרשים שגם למסקנת הגמ' האיסור הוא מטעם אהל, אלא שלא גזרו בזה אלא כאשר הכובע מהודק, כלומר שהשוליים אינם נכפפים דאז נראה כמין אהל, אבל אם השוליים נכפפים אינו נראה כאהל.

ויש כמה נפק"מ בין רש"י להרמב"ם:

א] כובע שאין בשוליים שלו רוחב טפח, לפי רש"י אסור ללובשו ברשות הרבים כשאינו מהודק שמא יגביהנו הרוח, ולפי הרמב"ם לא מצאנו גזירה בזה ואין בו איסור אהל, כיון שאינו רחב טפח.

ב] לפי הרמב"ם יש איסור לבישת כובע שיש בשוליו רוחב טפח אפילו בבית, ולפי רש"י לא נאסר אלא בחוץ.

ג] לפי רש"י האיסור הוא גם בכובע רך, ולפי הרמב"ם רק בקשה.

ד] המשנה ברורה [ס"ק קנג] הביא שלשיטת רש"י מותר לצאת בכובע אם אין תחתיו כיפה דאין לחוש שילך בגילוי ראש, ולשיטת הרמב"ם אסור.

ה] השער הציון [ס"ק קפב] הביא בשם הט"ז שלפי רש"י האיסור הוא אף אם לבש את הכובע מבעוד יום, ולפי הרמב"ם זה רק כשלובש בשבת עצמה.

<u>להלכה</u>: השו"ע חשש לשתי השיטות והעתיק [סעיף מ] את שיטת הרמב"ם שהאיסור הוא משום אהל, ואחרי זה [סעיף מא] העתיק את שיטת רש"י שהאיסור הוא מטעם גזירה דילמא אתי לאתויי ד אמות.

המשנה ברורה [ס"ק קנב] הביא את דברי האחרונים שהאריכו לדון למה נהגו העולם לצאת בכובעים רחבים טפח, והביא גם את דברי האליהו רבה שכתב שהעולם סמכו על שיטת רש"י שאינו חושש בכלל לאיסור אהל בלבישת כובע, וכן הביא גם המגן אברהם [ס"ק נא] בשם הב"ח.

אמנם כתב שאין למחות במקום שנוהגין להקל, אך במקום שלא נהגו להקל בודאי יש להחמיר כדעת השו"ע. <ד>

המשנה ברורה [ס"ק קנג] הביא בשם הב"י ועוד אחרונים, שלשיטת רש"י שהחשש הוא שמא יגביהנו הרוח מראשו ויבוא לטלטלו ד"א, האיסור הוא רק אם הולך עם כיפה תחת הכובע שאז יש לחוש שיקח את הכובע בידו, אך אם אינו הולך עם כיפה אין

ביאורים והערות

ליקוט תשובות האחרונים

<u><ד> יציאה עם כובע שבזמננו</u>

המשנה ברורה [ס"ק קנב] הביא טעם נוסף בשם האחרונים להקל בכובע ששוליו רחבים טפח, והוא כאשר אין מתכוונים בלבישה לשם צל, ועל פי זה הורה הגריש"א שליט"א [מובא בספר ארחות שבת פ"ט הערה סח] שבכובעים שלנו מותר לצאת משום שאין מתכוונים לצל אלא זוהי צורת הכובע. וראה ביאורים ומוספים 105.

לחוש שיקח הכובע בידו וילך בגילוי ראש. ובכובע מהודק היטב מותר לצאת.<ה>

סעיפים מה, מז

משנה דף קמו: מי שנשרו כליו עד סוף העמוד.

נשרו בגדיו במים

סעיף זה עוסק בגזירה שאסרו חכמים לא לטלטל בגד שנרטב במים מחשש שמא יסחטנו, ואירי בבגד שאדם מקפיד על מימיו, דהיינו שמקפיד שלא ישאר רטוב, ועיין ברמ"א [סעיף מו].

המשנ"ב [ס"ק קסב] הביא הטעם שלא גזרו במי שנפלו בגדיו למים, הוא משום שלא אסרו על האדם את הבגדים שהוא לובש, והביא גם בשם הב"ח ופמ"ג דגם אם עדיין אינו לבוש בבגדים מותר ללובשן.

שטיחת בגדים לייבשם

אסור לשטוח בגדים לייבוש משום שחששו חכמים למראית עין, שמא יחשדוהו בני אדם שכיבסו את הבגדים בשבת.

האיסור הוא דוקא כששוטחן, שהדרך הוא לשטוח בגדים אחרי כביסה ויחשבו שכיבסן, אבל אם מניחם שלא בדרך שיטוח הרי זה מותר אף כאשר כוונתו לייבשם, ואף כאשר מניחם במקום שיתייבשו מהרה כגון ליד התנור, ובלבד שלא יהא במקום שיכול להגיע ליד סולדת בו. [שעה"צ ס"ק ריב].

שטיחת בגד כשאינו רטוב ממים

א] עיין בתוספתא [סוף פי"ז] ומובא בשו"ע [סעיף מז] שאסור לשטוח אפילו לייבש מזיעה.

ב] המשנ"ב [ס"ק קסד] הביא את החיי אדם [כלל כב ס"ז] לגבי בגדי תינוקות שנרטבו ממי רגלים ולא נשרו כולן במ"ר שאפשר שיש להתיר, מכיון שהכל יודעים שדרך התינוקות להרטיב את בגדיהם, ובלבד שלא ישטחן נגד התנור. וראה ביאורים והערות 116.

דיני דבר האסור משום מראית העין

א] במקום שהחשש הוא שמא יחשדוהו שעבר על איסור דאורייתא רוב הראשונים פוסקים [עיין ביה"ל ד"ה בחדרי] שאסור אף בחדרי חדרים [ודלא כהרב נימים גאון והרז"ה וספר התרומה שרק אוסרים מראית העין כנגד העם].

ביאורים והערות

<ה> יציאה בכובע במקום שמנשבות הרוחות

בספר חוט שני [ח"ד עמ' קלז] כתב שלענין החשש של שיטת רש"י הדבר תלוי במקום ובזמן, שאם במקום זה ובעונה זו של השנה אין מצוי שתנשב רוח שתגביה הכובע מראשו אין לחוש, ואם רוח כזו מצויה אסור לצאת אף בשעה שאין הרוח מנשבת, שמא בהיותו בחוץ תנשב הרוח.

בספר ארחות שבת [פ"ט הערה עא] מובא בשם הגרי"א שליט"א דהא דנוהגין ללכת בכובע אף שאינו מהודק כ"כ, ואף שיש כיפה מתחתיו אף בשעה שהרוח מנשבת, הוא משום שלענין החשש הזה של שיטת רש"י סומכין על העירוב, ולפי"ז במקום שאין עירוב אין לצאת באופן הנ"ל. וראה ביאורים ומוספים 107.

ב] במקום שהחשש הוא שמא יחשדוהו שעבר איסור דרבנן [כגון מלאכה כלאחר יד], כתבו תוס' והרא"ש [כתובות דף ס. ד"ה ממעכן] דלא אסרו בחדרי חדרים. [עיין משנ"ב ס"ק קסה].

סעיף מו

מרדכי שבת סימן תלד

ייבוש בגדים כנגד האש

סעיף זה דן באיסור ייבוש בגדים כנגד האש, ונאמרו בזה שתי טעמים לאסור.

א] איסור מלבן, חימום המים הבלועים בבגד שמגיע לחום של יד סולדת בו גורם לליבון הבגד, כמבואר במשנה [דף יז:] לגבי אונין של פשתן שמתלבנים בתנור.

ב] איסור מבשל, בישול המים הבלועים בבגד, כמבואר בגמ' [דף עד:] האי מאן דשדי סיכתא לאתונא חייב משום מבשל.

ולכן יש ליזהר מליתן בגדים רטובים, ואפילו בשרייה מועטת [משנ"ב ס"ק קסח] ליד תנור שיתחמם לחום של יד סולדת בו, וכן אין לעמוד כשבגדיו רטובים סמוך לתנור כזה כדי להתחמם, דפסיק רישיה הוא שיתבשלו המים שבבגדיו.

טלטול בגדים רטובים

כתב הרמ"א שאסור לטלטל בגדים שנשרו במים שמא יבואו לידי סחיטה, והוא שמקפיד על מימיו, דהייינו בגד שרגילות הוא שהוא רטוב כגון מטלניות ששרויות תמיד במים מותר בטלטול. ועיין במשנ"ב [ס"ק קעא] שדוקא שנשרו במים מרובים אבל כשבאו עליהם מים מועטין לא חוששין שיבוא לידי סחיטה. [וראה עוד בתחילת סעיף מה].

סעיף מח

סעיף זה עוסק גם בחשש סחיטה, שלענין סיפוג במגבת הקלו חכמים ולא חששו שמא יסחט.

הפוסקים נחלקו בטעם הקולא:

א] הר"ן כתב [דף סב: בדפי הרי"ף ד"ה והא] שהטעם דלא חוששין שיבוא לידי סחיטה הוא שמכיון שכל הרוחצין מסתפגין, אם תאסור עליו להסתפג אתה אוסרו ברחיצה, ואי אפשר שאין הציבור יכולים לעמוד בה.

[וכתב המגן אברהם (ס"ק נ"ה) והמשנ"ב מביאו (ס"ק קעג) שלפי טעם זה הרי בזמן הזה נהגו שלא לרחוץ כלל כל גופו אפילו בצונן, ואם כן טוב להסתפג בדבר שאין מקפיד על מימיו].

ב] בספר התרומה [והאליהו רבה מביאו] כתוב, שהטעם שלא חששו הוא משום שסיפוג באלונטית הוא בגדר מים מועטין, ובזה לא גזרו שמא יסחט.

ג] בביאור הגר"א מובא שסתם אלונטית [מגבת] הוא בגד שאדם אינו מקפיד על מימיו ולכן הקלו.

נמצא לפי זה דאם אינו מנגב עצמו במגבת ולא בסדין גדול אלא בבגד אחר, אם הוא בגד שאדם מקפיד על מימיו לדעת ספר התרומה והגר'א אסור, וגם לדעת הר"ן הבאנו שבזמננו כתב המג"א שטוב לימנע.

טלטול בגד רטוב בשני בני אדם

איתא במשנה [דף קמז.] דעשרה בני אדם מביאים אלונטית רטובה ואין חוששין שמא יסחטו משום דמידכרי אהדדי, והובאו הדברים במגן אברהם [ס"ק נח].

ובתום' [דף קמז: ד"ה דתניא] מבואר דלאו דוקא בעשרה התירו אלא גם בשני בני אדם, וכן כתב האליהו רבה [ס"ק פ].

סעיף מט

גמ' דף קמא. אמר רב יהודה מאן דסחי עד כחו בכרמלית לא גזרו. רא"ש פ"כ סימן יג.

כתב הרא"ש הטעם שיש להקפיד במי שרוחץ ידיו בנהר לא להוציאם עם המים שעליהם, הוא משום שהעולה מן הרחיצה יש ריבוי מים על גופו, ולא דקדקו במהלך ברשות הרבים ומטר סוחף על ראשו ועל לבושו, לפי שהם מועטים מה שהוא כעין כי הכל נבלע בלבושו, ועיין בהערה.[7]

סעיף נ

סעיף זה עוסק הן בדיני הוצאה והן בדיני מוקצה [בסי' שח סכ"ד נתבארו הדיני מוקצה], והיינו שהפשתן הסרוק הוא מוקצה כל זמן שלא ייחדו לשימוש כגון לכסות בו את ראשו וכמו כן לענין הוצאה אינו נחשב מלבוש אלא הוי משאוי, וע"י שצבעו או יצא בו שעה אחת מבעוד יום, הרי זה מועיל הן להוציאו מתורת מוקצה, והן להחשיבו כמלבוש, וממילא שרי לצאת בו לרשות הרבים. אמנם אם לא עשה את הפעולות האלו [צביעה, יציאה שעה אחת מבעוד יום] ורק הכינו במחשבה, עיין בביאור הלכה [ד"ה או] שלענין מוקצה לכו"ע מועילה מחשבה להכינו, ולענין הוצאה הדבר תלוי במחלוקת הראשונים.

סעיף נא

עיין לעיל [סעיף כב] דאגד שעל גבי המכה לא נחשב למשאוי, והמשנ"ב [ס"ק קפב] והביאור הלכה [ד"ה הכרוכים] דן אי בעינן שיצא שעה אחת מבעוד יום, ומשמע שבתחבושות שלנו שהן מיועדות לשימוש זה של חבישת פצעים לכו"ע מותר לצאת, אפילו אם לא היו על גביו שעה אחת מבעוד יום.

סימן שב

סימן זה עוסק באופן כללי בטיפול בבגדים בשבת, והמלאכה העיקרית המתבארת בו היא מלאכת מלבן, ותולדותה מלאכת כיבוס הבגדים.

עיקר דיני כיבוס הבגדים במים מתבארים בסעיפים ט-י, והסעיפים הראשונים של הסימן עוסקים באופנים מיוחדים של ליבון בגדים כגון ניעור מטל או מאבק והסרת טיט מעל בגדו וכיוצ"ב.

ביאורים והערות

7. **תוספת עיון**

עיין ב"י [סימן שכו ס"ז] וט"ז [שם סק"ב]. והיוצא מדבריהם:

א] לדעת הב"י החילוק בין הרוחץ בנהר שאסרו עליו ללכת בכרמלית בלי ניגוב, לבין ההולך ברשות הרבים ומטר סוחף על ראשו הוא מצד כמות המים, שברוחץ בנהר יש ריבוי מים משא"כ בגשמים, וכיון שהמים מועטין ואין בהן שיעור להתחייב לא גזרו בזה שהוא שלא כדרך הוצאה.

ב] הט"ז תמה דלפעמים יש יותר ריבוי מים בגשמים שירדו על בגדיו, ולכן כתב דכיון שבמהלך ברה"ר אין לאדם שום אפשרות להימנע מזה, לכן לא גזרו בזה רבנן דהא אין כאן אלא הוצאה שלא כדרך שאין בה איסור תורה, ועיין במשנ"ב [סי' שכו ס"ק כג]. ועיין בביאורים ומוספים סי' שכו הערה 23.

קנין הלכה

סעיף א

גמרא סוף דף קמו: אמר רב הונא עד דף קמז. אביי הוה קאי וכו' אנן לא קפדינן מידי. רש"י ותום' ד"ה המנער.

בגמרא איתא המנער טליתו בשבת חייב חטאת, וישנם שלש שיטות בביאור דברי הגמ':

א. שיטת רש"י והר"ח הוא שמדובר באופן שמנער את הטלית מאבק שנדבק בה.[8]

ב. תום' והרא"ש והר"ן ס"ל דלא נראה ששייך מלאכת ליבון בניעור מעפר, אלא הניעור הוא מטל והיינו כיבום.[9]

ג. הרמב"ם [פ"י ה"ח] ס"ל שהמנער את הטלית החדשה מן הציהוב הלבן הנתלה בה, כדרך שהאומנים עושים חייב משום מכה בפטיש.[10]

ונתבאר בגמ' שיש תנאים לאיסור זה:

א. דוקא בחדתי דהיינו בגד חדש, והמשנ"ב [סק"א] הוסיף שחדש זה אפילו אם השתמשו בו כבר כמה פעמים וגם כיבסו, אבל כל זמן שניכר חידושו זה נחשב בגד חדש.

ב. דוקא באוכמי דהיינו בגד שחור.

ג. והוא דקפיד, דהיינו שאינו לובשן בלי לנערם, ועיין בביאור הלכה [ד"ה עלה] שכתב דנראה דמי שמקפיד שלא ללבוש בגד בלא ניעור הרי זה אסור אף בבגד שאינו שחור ואינו חדש, ולא נאמרו התנאים האלו שדוקא בבגד שחור וחדש אלא בסתמא שאין ידוע שמקפיד עליהן.

משלשת התנאים האלו בדין ניעור טלית יש ללמוד שהליבון הנוצר על ידי ניעור הטלית מאבק או מטל אינו נחשב ליבון גמור, שבזה לא מצינו חילוקים בין בגד חדש לישן, או בין שחור לאדום, ובין קפיד ללא קפיד אלא הוי ליבון קלוש טפי. ורק מכח הקפידא של האדם הרי זה נחשב ליבון, וכשאינו מקפיד שרי לכתחילה.

<u>לחלכה</u>: עיקר השיטה הנפסקת להלכה היא שיטת התום' והרא"ש שהניעור הוא מטל, וזה אסור אם מתקיימים התנאים דלעיל. ולענין ניעור מאבק כתב הרמ"א שטוב לחוש לשיטה האוסרת, והמשנ"ב [סק"ו] הביא את האליהו רבה שצריכים לחוש לשיטה זו מדינא, אמנם לענין ניעור מאבק על ידי נכרי יש לסמוך ולהקל בפרט שלפעמים יש בזה משום כבוד הבריות.[11]

ביאורים והערות

8. לשון אבק נזכר ברש"י בהמשך [ד"ה אלא]. והרמ"א העתיק את שיטת רש"י שמנער מן האבק ולא כתב מן העפר. והנה משמעות דברי הראשונים והפוסקים היא שתוס', הרא"ש והר"ן סוברים שאין איסור לנער בגד מאבק, אמנם עיין בביאור הלכה [ד"ה יש אומרים] שכתב שכל זה כאשר מנער את הבגד אך אינו משפשפו ממש בידיים, אבל אם משפשף את הבגד כדי לנקותו מכל רישום של אבק ולצחצחו זה אסור לכו"ע משום הדין של אולודי חיורא [סעיף ה], וראה עוד לקמן [ס"ז].

9. תוס' והרא"ש הביאו שיטתם בשם ר"ח, ובפירוש רבינו חננאל שלפנינו איתא שמנער מאבק או שאר דבר טינוף, ולא נזכר ניעור מרטיבות הטל. [בספר הישר לר"ת סימן רפג כתוב שהניעור הוא מרטיבות המים].

10. המשנה ברורה [סק"י] הביא את דבריו, ועיי"ש שפירש שלפי הרמב"ם עיקר ההקפדה היא שעושה זאת בכוונה ליפות, וחייב אף אם אינו מקפיד ללבוש את הבגד בלי ניעור, ועיין בשעה"צ [ס"ק יב].

11. עיין ביה"ל [ד"ה עלה] שהביא בתוך דבריו את ביאורו של רבינו חננאל [דף קמז.] על דברי הגמ' חזא טלא עליה, שטלא היינו דבר טינוף, ומבואר לפי"ז דניעור בגד מדבר טינוף הדבוק בו חשיב ליבון אם קפיד על זה, וכתב הביאור הלכה שבזה מתבארים גם דברי הבה"ג שמתיר לקלף תבשיל שנדבק לבגדו, ודוקא אם אינו מקפיד אבל אם מקפיד אסור, וכדברי הר"ח. [והביה"ל מעמיד זאת שכאשר

קנין הלכה

סעיף ב

גמרא דף עה: א"ר יהודה האי מאן דשקיל. עד והני מילי דקפיד עלייהו.

בביאור דברי הגמ' "והני מילי דקפיד עלייהו" נחלקו הרמב"ם והטור:

א. הרמב"ם [פ"י הי"ח] כתב שהכוונה היא שמסירם בכוונה כדי לייפות את הבגד וזה לא כמתעסק בעלמא, ולשיטתו כתב הב"י שאף אם לא היה נמנע מללבוש את הבגד בלי הסרת הקיסמים האלו ה"ז חייב.

ב. בטור כתב שדוקא כאשר מקפיד שלא ללבוש את הבגד עד שיסירם חייב חטאת.

השו"ע העתיק את דעת הרמב"ם.

סעיף ג

משנה דף קיג. מקפלין את הכלים עד אבל יש לו להחליף לא.

<u>קיפול בגדים</u>

אסור לקפל בגדים בשבת, והטעם משום שהקיפול מפשט את הקמטים והרי זה כמתקן.

אבל ישנם מקרים שהתירו חכמים לקפל כגון אם הבגד לבן ואינו צבוע, והוא חדש שעדיין לא התכבם, שמותר לקפלו אם עושה זאת אדם אחד ולא שני בני אדם ביחד, וגם אינו מניח את הבגד בשעת קיפול על גבי שולחן או ספסל. וכתב המשנ"ב [סקי"ז] שכל זה כאשר זקוק לבגד לצורך שימוש באותו יום ואין לו בגד אחר, אבל אם יש לו בגד אחר המתאים לשבת [לאפוקי בגד חול שזה לא נחשב שיש לו בגד אחר, כמו שהביא בשער הציון ס"ק יז] אין לו לקפלו. <ו>

ביאורים והערות

מסיר את התבשיל לא נשאר רישום הכתם, אך אם נשאר הכתם בבגד והוא מסיר רק את מה שלמעלה, אין בזה איסור כדחזינן בטיט שעל בגדו].

12. <u>תוספת עיון</u>

המג"א [סימן תקכח סק"ב] הביא את שיטת הר"ן שעירוב תבשילין אינו מועיל אלא לצרכי הסעודה ולא לשאר צרכים, ולפי שיטה זו אם ננקוט כהאליהו רבה שפעולת הכנה שאין בה איסור מלאכה צריכה עירוב תבשילין, א"כ לפי הר"ן לא יועיל העירוב תבשילין להתיר קיפול בגדים מיו"ט לשבת.

עיין שער הציון [סימן תרסז סק"ז] שמציין את דברי רעק"א אם מועיל עירוב תבשילין לגלול ס"ת [ועיין גם בשו"ת שבט הלוי ח"ג סימן סח].

ליקוט תשובות האחרונים

<u><ו> קיפול בגדים ותיקון כובע שהתקמט</u>

א) בגד שאין בו קפלים ניכרים כלל מותר לקפלו, ולכן מותר לקפל שמיכות או סריגים עבים אם אין הקפלים ניכרים [שש"כ פט"ו סעי' מט].

<u>קיפול בגדים מיו"ט לשבת</u>

עיין חידושי רעק"א על המג"א [סק"ו] שדן בזה, והעולה מדבריו:

א. דעת האליהו רבה בשם הרש"ל בשם מהר"ש הוא דאין לעשות הכנה כזו מיו"ט לשבת בלי עירוב תבשילין.

ב. רעק"א הוכיח מהמשנה הנ"ל דמותר אף בלי עירוב תבשילין.[12]

[והביאור בזה הוא דפעולת הכנה שאין בה איסור מלאכה מותר לעשותה מיו"ט לשבת אפילו בלי עירוב תבשילין].

<u>סעיף ה</u>

גמרא דף קמ. מיסתמיך ואזיל. עד סוף העמוד כאולודי חיורא.

מדין זה של אולודי חיורא [שרש"י מפרש הליבון מצהיל] הקשה השלטי גיבורים על מה שכתב הרא"ש [הובאו הדברים בביה"ל ס"א ד"ה י"א] על פירוש רש"י דלא נראה דעל הניעור מעפר יהיה שיך בו ליבון, מאי שנא מכסכוסי סודרא דאסר הרא"ש מפני שמכוון לצחצחו, שמשמע דכל אולודי חיורא באיזה ענין שיהיה אסור, הרי בניעור מעפר הוא מכוון לצחצח הבגד שחשך תארו מהעפר שעליו, ועיי"ש מה שתירץ.

גם הביה"ל לקמן [ס"ז ד"ה דהוי טוחן] כתב בפשיטות דאסור לנקות בגד מהטיט הדבוק בו עד שלא נשאר שום רישום של כתם, דלא קיל מאולודי חיורא.

<u>סעיף ו</u>

גמרא דף קמא. אמר אביי ואיתימא רב יהודה טיט שעל גבי רגלו. עד מקנחי ליה בקורה.

<u>סעיף ז</u>

גמרא דף קמא. אמר רב כהנא טיט שע"ג בגדו. עד שלא יכסכס מבחוץ אלא מבפנים. רש"י ד"ה מבפנים.

<u>כסכוס הבגד</u>

רש"י [ד"ה מבפנים] כתב דאין בכסכוס איסור מלבן כיון שאינו נותן שם מים. ורעק"א [בגליון הש"ס] הקשה דמצינו מלאכת ליבון גמורה גם בלי מים בדין ניעור טלית, כמו שכתב רש"י עצמו [דף קמז. ד"ה חייב חטאת] שהואיל והניעור מלבן את הטלית, לכן חייב חטאת.

והשער הציון [ס"ק מא] יישב שלגבי ניעור הבגד מדובר שמצחצח את הבגד ע"י ניעורו והוא תיקונו ולכן חייב משום מלבן, משא"כ

ביאורים והערות

ליקוט תשובות האחרונים

ב) מותר לקפל כבסים שנתייבשו אחרי כביסתם כאשר אינו מקפיד כלל על צורת הקיפול, וכל כוונתו היא רק כדי להקל על סידור הבגד במקומו, אך אם מתכוין גם לפשט את הקמטים שבבגד הרי זה אסור [שם].

ג) בגד העומד מאליו לפי קפליו כאשר תולים אותו, מותר לתלותו ואין בזה משום קיפול [שם סעיף מח].

ד) מגבעת שהתקמטה והיא רכה, הורה החזון איש [ספר דינים והנהגות פי"ג סי"ז] שמותר לתקנה בשבת, וכן התירו הגרש"ז זצ"ל [כמובא במכתבו במאור השבת ח"א מכתב יא אות ח] ולהבחל"ח הגריש"א שליט"א [מובא בארחות שבת פי"ג הערה קלו].

וראה ביאורים ומוספים הערה 21.

כאן ע"י הכסכום הוא רק מסיר את הטיט אך רושם הלכלוך נשאר, והדרך להעבירו על ידי מים.

טיט יבש

הטור הביא בשם רבינו פרץ שאין היתר לגרר בצפורן טיט יבש משום איסור טוחן.[13]

גרירת רישום טיט בצפורן

כתב הט"ז [ס"ק ו] שמותר לגרר רישום טיט או צואה יבשים שיש על גבי בגדו, דכיון שאין פירורים ממש אין כאן טוחן. והביאור הלכה [ד"ה דהוי] כתב ב טענות כנגד הט"ז:

א. כשמגרר הוא מכוין ליפות את הבגד שלא יהיה עליו רושם הלכלוך, ואם כן זה לא גרע מכסכוסי סודרא [סעיף ה] שאסור מפני שמכוין לצחצחו והוי כמלבן.

ב. לדעת רש"י המחייב חטאת במנער טלית מן האבק שעליו, ה"ז כשמגרר את רישום הטיט מהבגד ומצחצח, יש גם חיוב חטאת, [כיון שדרך בני אדם להקפיד ע"ז לכן נראה להביה"ל דאף בטלית שאינה שחורה וחדשה יש חיוב חטאת].

אמירה לנכרי לגרר טיט יבש

המשנה ברורה [ס"ק לו] כתב דמותר לומר לנכרי לגרר טיט יבש, והסביר השעה"צ [ס"ק מד] שזה משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה שאינה מהתורה [שהרי במשכן היו טוחנים לצורך הדבר הנטחן, משא"כ הכא שאינו צריך כלל את הטיט המתפורר], וע"י נכרי הו"ל שבות דשבות ושרי משום כבוד הבריות.[14]

סעיף ח

גמרא דף קמא. א"ר אבהו א"ר אלעזר. עד ע"ב אין מגרדין לא מנעל חדש ולא מנעל ישן.

גירור טיט לח

מסתימת הראשונים והפוסקים משמע שגם בטיט לח אסור לגרר.

אמנם הב"י הביא כל בו דדוקא בטיט יבש יש איסור משום שהמנעל נתקן בגרירתו, משא"כ בטיט לח שאין המנעל נתקן, וכן הביא הביאור הלכה [ד"ה אין] בשם המאירי דדוקא בטיט יבש שצריך גרירה ממש ולא סגי ליה בקינוח אז הוי ממחק, משא"כ בלח שדי לו בקינוח.

ביאורים והערות

13. רע"א [הגהות על השו"ע] שואל דכיון שהטיט הזה כבר היה מפורר קודם שנרטב, א"כ אחר שמתייבש ובא לגוררו נימא דאין טוחן אחר טוחן כדלקמן [סימן שכא ס"ח ברמ"א]. ועיין עוד ברעק"א לקמן [סימן תקד].

14. עיקר ההיתר של שבות דשבות במקום צורך גדול מבואר לקמן [סימן שז ס"ה], וכאן נוסף חידוש דגם שבות של מלאכה שאינה צריכה לגופה שהיא שבות חמורה יותר משאר שבות, וכמו שכתבו הראשונים [ר"ן דף סא מדפי הרי"ף ד"ה ובמקום], שמכיון שע"י שינוי בכוונתו הו"ל איסור תורה ואין הכל בקיאים לחלק בין מלאכה הצריכה לגופה למלאכה שאינה צריכה.

בענין אמירה לנכרי במשאצל"ג עיין משנ"ב [סימן שיא ס"ק יב] שנחלקו המג"א והא"ר אם מותר לומר לנכרי להוציא מת לרשות הרבים במקום צורך גדול [כבוד המת], ואולי טעמו של המג"א הוא משום שאין זה כבוד למת שתתחלל השבת על ידו, עיי"ש היטב. וראה בביארים ומוספים סימן שיא 13.

<u>להלכה</u>: הביה"ל נקט לאסור גם בטיט לח, אא"כ יש צד נוסף להיתר כגון בקינוח בנחת או בכותל.
ועיין במשנ"ב [לעיל ס"ק כו] שאין לקנח הנעליים מטיט לח על גבי ברזל חד שרגילים לעשות בפתח בית הכנסת, משום איסור ממחק.

<u>סעיפים ט-י</u>

משנה זבחים דף צג: אחד הבגד ואחד השק ואחד העור טעונין כיבוס. גמרא דף צד: למימרא דעור בר כיבוס הוא. עד ע"ב הדר אוקי רבא וכו' לכלוך מותר כיבוס אסור.
בסעיפים אלו כתובים עיקר דיני כיבוס בגדים במים, ומתבארים שלשה ענייני כיבוס:

א. עיקר הכיבוס.
ב. איסור שריית הבגד במים, שרייתו זהו כיבוסו.
ג. איסור סחיטה, שאסור לסחוט בגדים ממים הבלועים בהם.

<u>הגדרה של כיבוס</u>

א] איתא בגמרא [זבחים דף צד:] אמר רבא כל כיבוס דלית ביה כסכום לא שמיה כיבוס, ופירש רש"י שכיבוס היינו שמשפשף צידו זה על זה כדרך המכבס בגדים, וכן לשון השו"ע כאן.
ועיין ביה"ל [ד"ה זה על זה] שכתב דנראה לומר דכל שחופף היטב במים את מקום הליכלוך ומדיחו שיהא נקי הרי זה גם כן בכלל כסכום, [וראייתו מדאשכחן מאן דס"ל דיש כסכום גם בעור קשה, ובקשה לא שייך לשפשפו צדו על צדו, וע"כ לומר באופן הנ"ל].
ב] הביה"ל [ד"ה אבל] האריך לדייק מלשונות הראשונים דיש איסור כיבוס גם בלי כסכום, עכ"פ איסור דרבנן.[15] [ואף נסתפק שם בהגה לומר שיהא איסור תורה].

<u>כיבוס בעור קשה ורך</u>

בגמ' זבחים [הנ"ל] נחלקו רבנן ואחרים אם יש כיבוס בעור קשה.
הרמב"ם [פ"ח ממעשה הקרבנות ה"ב] פסק דאין כיבוס דאורייתא בעור קשה ודלא כהשאילתות [פרשת מצורע] דס"ל דיש כיבוס.
ובעור רך לכל הדעות יש בו איסור כיבוס מהתורה, כמבואר בגמ' [זבחים].

15. ולא נתפרש בדברי הביה"ל מהו כיבוס בלי כסכוס ובלי שפשוף, ומהמשך הדברים משמע דכל שמסיר את הלכלוך בידים מהבגד בתוך המים זו פעולת כיבוס אף כשאינו משפשפו, ואולי הכוונה שעושה בידיו פעולת קינוח של הלכלוך רק בלי שפשוף.

כלי עץ

המשנ"ב [ס"ק מא] כתב שבכלי עץ לכולי עלמא אין בו משום חשש כיבום, ופשוט דה"ה כלי מתכת וכלי חרס.<ז>

שרייתו זהו כיבוסו

הגמ' בזבחים [דף צד:] מביאה שבבגדים שרייתו זהו כיבוסו. ועיין שעה"צ [ס"ק נג] שתמה על הרמב"ם שלא העתיק הלכה זו. עיין תוס' [שבת דף קיא. ד"ה האי] ששואלים "וא"ת היכי נדה טובלת בבגדיה והרי שרייתו זהו כיבוסו", וכתבו שני תירוצים:

א] בשם ר"י נאמר שבבגד נקי אין איסור שרייה רק בבגד שיש עליו טיפת דם או טינוף. [וכתב הרא"ש דאם אין לכלוך ממש הרי זה בכלל בגד נקי אף שהושחר מחמת הלבישה, ואין בו איסור שרייה לר"י].

ב] ותירץ ר"ת שפעולה שהיא דרך לכלוך אין בה איסור שרייה, ולכן סיפוג הגוף באלונטית או קינוח ידיים במפה אין בהם איסור שרייה, וכן ההולך במים עם הבגדים הוי נמי דרך לכלוך.

הרמ"א הביא את תירוץ ר"י [שבבגד נקי אין איסור שרייה],[16] אך גם הביא שיש חולקין ואוסרין גם בבגד נקי, [הב"י בשם הרשב"ם המובא בתוס' שבת דף קכ. ד"ה נותן ובשם הגהמ"י בשם ר"א ממיץ].

וכתב המשנ"ב [ס"ק מח] דיש לחוש לחולקין על ר"י ולהחמיר באיסור תורה.[17] עוד כתב המשנ"ב [ס"ק מו], שגם לפי ר"י אין להתיר אם מתכוונים לנקות את הבגד ע"י שרייה, ורק כשאין כוונתו לכבסו שרי, והביא שכן מוכח בספר התרומה.

הרמ"א [סעיף י] הביא את דעת ר"ת דשרייה בדרך לכלוך אינה אסורה,[18] והמשנ"ב [ס"ק נג] כתב בשיטה זו דאין היתר אם שורה שרייה בדרך לכלוך אם כוונתו לכבס וללבן את הבגד.[19]

שריית עור

משנה דף קמב: היתה עליו לשלשת. גמרא זבחים דף צד: הוא דאמר רב חייא. עד בגד שרייתו זהו כיבוסו.

מבואר במשנה ובגמ' דאף שיש איסור כיבום בעור מכל מקום שריית עור במים מותרת, וכן שכשוך עור במים מותר, דהיינו

ביאורים והערות

16. ומ"מ כתב הרמ"א דאף לפי ר"י אין לשרות בגד נקי במים מרובים, גזירה שמא יסחטנו.

17. עיין ביה"ל [ד"ה שיש] שהביא מהגר"א דנטה לומר שהעיקר כשיטת ר"י שאין איסור שרייה בבגד נקי אם אינו מתכוין לכיבוס, וגם האליהו רבה כתב דרוב הראשונים סוברים כן, אך מ"מ מכיון שיש כמה ראשונים שמחמירים [וכן דעת הטור בסימן שלד] לכן יש לחוש ולהחמיר באיסור תורה.

18. עיין משנ"ב [ס"ק נא] דגם לפי ר"ת אין לשרות במים מרובים משום חשש שמא יבוא לסחוט, אלא א"כ הוא בגד שאין מקפידין על מימיו.

19. מדברי הרמ"א שהתיר לנגב ידים בבגד שהטיל עליו תינוק מי רגלים כדי לבטלן, וכן מדברי המשנ"ב [ס"ק נב ונג] משמע שאפשר להקל למעשה כשיטת ר"ת ששרייה בדרך לכלוך מותרת אף בבגד שיש בו לכלוך. כל זה אף שלפי ר"י שהובא ברמ"א [ס"ט] שביאר את ההיתר להכניס מים בבגדים מטעם שהבגד נקי ולא מטעם דהוי דרך לכלוך, וכתבו הפמ"ג והעו"ש [מובאים בביה"ל ד"ה שאין] שר"י חולק על ההיתר של דרך לכלוך ולשיטתם אסור לפי ר"י לנגב ידיו בבגד שיש עליו לכלוך, מ"מ לענין פסק הלכה מקילים כר"ת. ועיין בביה"ל [הנ"ל] שכתב דעיקר דברי הפמ"ג והעו"ש אינם ברורים כלל.

המחבר [סעיף י] חשש לכתחילה אף בדרך לכלוך ואך בבגד נקי [שיטת היראים] ולכן כתב הרוחץ ידיו טוב לנערם, ולהסיר המים כפי יכולתו קודם שיקנחם, שאז היו המים מועטים מאד שאין בהם איסור שרייה. אך הרמ"א כתב ע"ז את שיטת ר"ת דדרך לכלוך שרי, וכתב דכן נוהגין.

ליקוט תשובות האחרונים

<ז> יריעות ניילון ופלסטיק

הגרש"ז זצ"ל [שש"כ פט"ו ס"ק כה] אמר שמפת ניילון או פלסטיק וכיו"ב יש בה חשש איסור כיבוס, ולכן אין ליתן עליה מים ולשפשפה על מנת לנקותה. וראה ביאורים ומוספים 49.

שמותר לנענע את העור בתוך המים וגם זה בכלל שרייה המותרת.<ח>

<u>שריית ניילון ופלסטיק</u>

בשמירת שבת כהלכתה [פט"ו ס"ה] מובא שמותר לשרות ניילון ופלסטיק אם לא מחובר בהם חלק של בד, וגם אינם תפורים בחוטים.

ועיין ביאורים והערות 49

<u>איסור סחיטה</u>

גמרא דף קיא. והאמר רב שימי בר חייא. עד ע"ב מודה ר"ש בפסיק רישיה. תוס' ד"ה האי. גמרא דף קמא. ואמר רבא לא ליהדוק וכו' אתי לידי סחיטה. תוס' ד"ה אודרא [מדובר בכד שמן].

הראשונים דנו ביסוד איסור סחיטת בגדים בשבת:

א] דעת הרמב"ם [פ"ט הי"א] שהחיוב הווא משום איסור כיבום, "שהסחיטה מדרכי הכיבום הוא", והרי זו תולדת מלאכת מלבן.

ב] דעת ר"ת [תוס' דף קיא:] שיש איסור מצד שתי מלאכות שונות, מלאכת כיבום, ומלאכת מפרק שהיא תולדת דש, מכיון שהסוחט מפרק את המשקה הבלוע בבגד.

<u>סחיטת בגד מיין ושמן</u>

בגמרא [דף קיא: ודף קמא.] מבואר דיש איסור סחיטה גם בבגד הספוג ביין ושמן, והראשונים דנו אם איסור זה הוא משום ליבון או משום מפרק תולדה דדש.

א] דעת ר"ת [תוס' כתובות דף ו. ד"ה האי] דאין איסור כיבום בסחיטת בגד אלא כאשר בלועים בו מים ולא כאשר בלועים משקים אחרים, משום שמשקין אלו אינם מלבנים את הבגד אלא מלכלכים אותו, ולכן אין מקום לאסור אלא משום איסור דש.

ב] דעת ר"י [תוס' כתובות שם וכן שבת דף קיא: באמצע ד"ה האי] דגם בשאר משקין אסורה הסחיטה מטעם כיבום, משום דסוף סוף הבגד מתלבן קצת בסחיטה זו, ומלבד זה ס"ל דסחיטה זו אסורה גם משום מפרק תולדה דדש.

<u>סחיטה בשער ובעור</u>

גמרא דף קכח: ואם היתה צריכה לשמן עד דכמה דאפשר לשנויי משנינן. רמב"ם פ"ט הי"א.

ביאורים והערות

<u>תוספת עיון:</u>

עיין בגמ' [דף קלט:] ובשו"ע [סימן שיט ס"י] דמותר לסנן במשמרת מים צלולים ואין בזה איסור בורר, והקשו הפוסקים למה אין בזה איסור שרייה שהרי שורה את המשמרת במים. והביה"ל [ד"ה משום ליבון] הביא בשם התו"ש דאף להחולקין על ר"י ואוסרין שרייה אף בבגד נקי, מ"מ במשמרת אין איסור שרייה כיון שהיא עשוייה לכך. ובתו"ש עצמו משמע שעיקר הטעם הוא משום שהמשמרת אינו בגד העשוי לכיבוס, דאין רגילין לכבסו אלא הוא עשוי להיות נשרה בכל פעם במים, ובגד כזה שאין רגילות לכבסו אין איסור לשרותו במים.

ליקוט תשובות האחרונים

<u><ח> שריית נעלי עור במים ובחומרי ניקוי</u>

בארחות שבת [פי"ג סעיף לז] מובא שנעל שחלק ממנה עשוי עור וחלק עשוי בד אסור לשרותה במים, וכן אם הנעל תפורה בחוטים

כתב הרמב"ם שאין סחיטה בשיער וה"ה לעור שאין חייבין על סחיטתו. והמגיד משנה ציין המקור לדברי הרמב"ם לענין שיער הוא הגמ' [דף קכח: הנ"ל] , אך לא ציין מקור להא דאין סחיטה בעור.
והביאור הלכה [ס"ט ד"ה אסור] דן למצוא מקור להרמב"ם שאין סחיטה מדאורייתא בעור, וכתב שהר"מ למד זאת משיער, דאף שיש איסור כיבום בשיער [בגד שק העשוי משיער העיזים], מ"מ אין סחיטה דאורייתא בשיער, והכי נמי בעור רך אף שיש איסור כיבום מן התורה, מ"מ אין בו איסור סחיטה.
עוד כתב שמזה שמותר לשרות עור במים ולשכשכו ולא גזרו שמא יסחוט, יש ללמוד שאין סחיטת עור אסורה מהתורה.

איתא בגמרא [שם] דאין סחיטה בשיער, וכתב רש"י הטעם משום שהשיער קשה ואינו בולע, אמנם כתב המגיד משנה [שם] שכוונת הגמ' הוא רק לומר שאין בזה איסור דאורייתא, אבל מדרבנן גזרו ואסרו סחיטת שיער.
הבית יוסף [יו"ד סימן קצט] כתב בשם הראב"ד שלא ידע איך ינצל הטובל בשבת מאיסור סחיטה, וכ"כ המהרי"ל [מובא במג"א סימן שכו ומשנ"ב ס"ק כא].
ומטעם זה כתבו בשם הגר"א [מעשה רב סימן קכה] שאין לאנשים לטבול בשבת כלל משום שאי אפשר להזהר מלבוא לידי סחיטה ויוצא שכרו בהפסו, ועפ"י האר"י יש לטבול לתוספת קדושה, והביה"ל [סימן שכו ס"ח ד"ה אדם] המסיק דמי שצריך טבילה יטבול בשבת, אך מי שהוא טהור גמור יש לו להמנע מלטבול לתוספת קדושה משום חשש סחיטה.<ט>

<u>גזירא שמא יסחט</u>

גמרא דף קיג: אמר רב הונא היה מהלך עד כיון דלא אפשר שפיר דמי. גמרא דף מח. הדר חזייה דפרס עד הכא קפיד עילויה.

מדברי הגמרות האלו מבואר שאסרו חכמים להרטיב בגד במים מחשש שמא יסחטנו, ומטעם זה אסרו חכמים להכנם באמת המים שמא יתרטבו בגדיו ויבוא לסחטם, וכן אסרו לכסות חבית של מים בבגד שמא יתרטב ויבוא לסוחטו.
אמנם בגד שאין אדם מקפיד אם הוא ספוג במים ועשוי הוא להשאיר אותו זמן מסויים עם מימיו מבלי לסוחטו, כתב המשנ"ב [ס"ק מז] שלא גזרו בו שמא יסחט. ועיין בהערה עוד מקרים שלא גזרו בהם גזירה זו.[20]
בגד שהתרטב במים והוא מקפיד על מימיו אסרו חכמים לטלטלו גזירה שמא יסחטנו [רמ"א סימן שא סעיף מו].

ביאורים והערות

העשוי מכותנה או פשתן וכיו"ב, וכן אין לשרות נעל עור אם גם השרוכים נשרים במים.
עוד מובא שם שאין לשרות עור במים שמעורבים בהם חומרי ניקוי אשר טבעם להמיס שומנים או להלבין כתמים, והטעם שלא מצינו היתר אלא על שריית עור במים, אך שאר חומרי ניקוי אפשר דהוי כעין כיבוס ואסור. ועיין ביארים ומוספים 46.

20. <u>תוספת עיון</u>
ישנם עוד מקרים חוץ מבגד שאין מקפיד על מימיו שלא גזרו גזירה זו של שמא יסחוט.
א] מים מועטים [משנ"ב ס"ק מו] שאם מרטיב את הבגד רק במים מועטים מותר ולכן מותר לנגב את ידיו בבגד שמקפיד על מימיו משום שאין כאן אלא מים מועטים.
ב] ההולך לדבר מצוה כגון להקביל פני רבו מותר לו לעבור עד צוארו במים ואינו חושש כמבואר בגמ' יומא [דף עז:] וכן בתוס' [שבת קיא:].
ג] ההולך בדרך ונרטבו בגדיו במים מותר להמשיך ללכת בהם ולא גזרו שמא יסחטם [סימן שכו ס"ז].
ד] מי שנמצא בביתו וצריך לצאת לדרך ונרטבו בגדיו במים ואין לו בגדים אחרים מותר ללבוש את הבגדים הרטובים ולא גזרו שמא יסחוט [סימן שא סעי' מה ומשנ"ב ס"ק קסב], וכמו"כ מובא בשעה"צ [סימן שא ס"ק ריב] שמותר לפשוט את בגדיו הרטובים כשיגיע לביתו.

סעיף יא

<u>גזירה שמא יכבס</u>

נתלכלכו ידיו בטיט, אין לקנחן בבגד או מגבת שמקפיד עליהם אם הם מלוכלכים שמא יבוא לכבסם.

יש לדעת שעלול להיות בזה איסור נוסף, דאם הבגד אינו עשוי לקינוח. לכלוך, עלול להיות מבטל כלי מהיכנו, אם מעתה אין הבגד ראוי עוד לתשמישו הרגיל.

ולענין איסור מוקצה בזנב הסוס עיין ביה"ל [ד"ה מקנח] מה שכתב בזה.

סעיף יב

מקור הדין לדברי השו"ע שאסור לנגב כוסות הוא בספר תשב"ץ הקטן בשם מהר"ם מרוטנברג. והקשה המג"א [ס"ק כז] שמבואר [בסימן שיט ושלד] דרק בבגד רטוב במים גזרו שמא יסחוט ולא בשאר משקין. ותירץ שני תירוצים, והם שני ביאורים חלוקים בסעיף זה.

א] איסור ניגוב כלים הוא משום גזירה שמא יסחוט, וסובר השו"ע [כאן] דגזירה זו שייכת גם ביין, דס"ל דגם יין הוא משקה המלבן ולא רק מים וכדעת הר"ן [מובא בב"י סימן שיט].

ב] עוד תירץ דמדובר בכוס צר, ולא דנים לאיסור משום גזירה שמא יסחוט. דאין זה שייך ביין ובשאר משקין, שהרי אין לחוש שמא יסחוט בשאר משקין כיון שהבגד נשאר מלוכלך. אלא דהוי פסיק רישיה שיסחט, וזה אסור גם בשאר משקין.

<u>הנפקא מינא בין שני הביאורים:</u>

א. בשאר משקין לפי תירוץ הראשון יהיה מותר, אך לתירוץ השני יהיה אסור משום דהוי פסיק רישיה.

ב. בבגד שאינו מקפיד על מימיו, לפי התירוץ הראשון יהיה מותר דאין לגזור בזה שמא יסחוט, אך בכוס צר שהוא פ"ר בכל גווני יהיה אסור.

ג. מבואר בביה"ל [ד"ה משום] דלפי תירוץ הראשון אין אנו סוברים שבכוס צר הוי פ"ר שיסחוט, ונמצא דתירוץ הראשון מתיר בכוס צר אם יהא בגד שאינו מקפיד על מימיו.

<u>להלכה</u>: המשנ"ב [ס"ק נט] הביא לענין הביאור הראשון של המג"א את הרדב"ז [שו"ת סימן ריג] שהעולם אין נזהרין בניגוב כוסות ורגילים לקנח כלים אפילו בבגדים שמקפידים עליהם, ולדינא כתב הרדב"ז דיש להקל כיון שאין מים מרובים.

ולענין ביאור השני של המג"א כתב המשנ"ב [ס"ק ס] שיש להחמיר, אבל הביה"ל [סוד"ה משום] כתב שבשעת הדחק אין למחות ביד המקילים לנגב כוס צר, כיון שרבים מהפוסקים סוברים שאינו פסיק רישיה, אמנם זה דוקא בבד שאינו מקפיד על מימיו, ומסיים הביה"ל ויראה מתחילה לשפוך כל המים שבכלי.

ביאורים והערות

ליקוט תשובות האחרונים

<u><ט> ניגוב שערות</u>

יש מהאחרונים שכתבו שאם מנגב שערותיו במגבת באופן שאינו סוחטן בחזקה רק באופן קל והמים היוצאים מהשערות נבלעים מיד במגבת הרי זה מותר, ויש, הנמנעים לגמרי מניגוב השיער [עיין ארחות שבת פי"ג סעיף נא והערות פה, פט, צ, ובשמירת שבת כהלכתה פי"ד הערות סו, סח].